

autorului ei; lucidității teoreticianului și hermeneutului literaturii i se asociază, cum s-a mai spus, o sensibilitate adesea ulcerată, intransigentă, în relațiile cu ceilalți. De aici și reacțiile recente ale celor vizați în carte, unele cu totul deplasate (cea a lui Mircea Dinescu, de pildă). Reticențele față de construcțiile teoretice ample sunt aspru sancționate, fiind considerate „un indiciu evident de cultură minoră, fragmentară, publicistică, actualistă și mecanic-sincronică“. De altfel, constată cu amărăciune memorialistul, poporul român nu posedă gestul „reflex” de „supraviețuire istorico-memorialistică”. Comunismul a însemnat, pentru Marino, „corupție generalizată”, în timp ce „rezistența prin cultură” nu a fost decât o formă de alibi „al pasivității ideologice”. Memorialistul respinge și „eroizarea, exhibiționismul rezistenței”, considerând că existența unui spirit liber într-un regim totalitar este dictată de o funciară ambiguitate. Autobiografie de tip ideologic, *Viața unui om singur* este și un text cu valoare testamentară, scris în regimul autenticității și al lucidității, în care avatarurile edificării de sine stau față în față cu imaginile terifiante ale unui timp convulsiv. Din paginile cărții reiese, cu limpezime, conturul unui *mare singuratic* al culturii românești.

Iulian BOLDEA

Dorin N. Uritescu, *Fascinația numelui. Studiu al creației lexico-semantice și stilistice*, Editura S.A.I.S., București, 2009

Prin cartea *Fascinația numelui. Studiu al creației lexico-semantice și stilistice*, apărută la Ed. S.A.I.S., București, 2009, Dorin N. Uritescu prezintă o monografie a antonomazei dintr-o „perspectivă discursiv-textuală”, reclamată de „noua paradigmă europeană, ce tinde să promoveze o îndepărtare de zona dezbatelor teoretice fundamentale ale jumătății a doua a veacului încheiat (structuralism, generativism, cognitivism) prin abordarea faptelor (...) ce definesc integrarea culturală a fenomenelor lingvistice în spațiul diverselor limbi istorice”(Borcilă).

Perspectiva textualistă amprentează de altfel toate scrierile autorului, în a cărui personalitate coabitează filosofia și lingvistica, dinspre care se statuează ca însemne ale scrisului atât apetitul pentru evocare, fabulație, fascinația comunicării, cât și ordinea, disciplinarea ideilor. Astfel verva autorului aproape e strunită de un spirit pragmatic, care preferă exemplul, de fiecare dată triumfător în confruntarea cu exclusivismul și rigiditatea teoriilor lingvistice, fiindcă autorul preferă așezarea cuvântului în comunicare, în limbajul omului. Conservată în tipare structurante, teoretizată, limba stă să piară, așa că teoreticianul cedează în favoarea exercițiului de admirație a comunicării literare, prin mostre de discurs critic și jurnalistic.

Acest studiu integral asupra unui fenomen lingvistic (activ în stilurile artistic și jurnalistic; preferat, și în stilul colocvial),

demers științific complet, prezintă un echilibru între receptarea diacronică și cea sincronică, la nivelul fiecărui aspect corelat cu procesul antonomazic, fenomen lingvistic incisiv ancorat în istoria limbajului uman. Cu subtilitate, autorul nu doar că prezintă realitatea acestui fenomen lingvistic sau că argumentează influența benefică prin activitatea discursivă a antonomazei, ci-i prognozează longevitatea, evidențiind-o ca „fenomen lingvistic-cultural” (Borcilă) manifestat în dinamica limbii.

Componentele studiului sunt, în general, titluri discursive care surprind neliniștea unui spirit enciclopedic și predispoziție argumentativă („Antonomaza – Scurtă istorie a teoriilor care o cuprind”; „Abordarea antonomazei din perspectiva proceselor care îi sunt proprii”, „Discursul și tipurile de nume proprii utilizate ca antonomaze în cuprinsul lui”, „Formații antonomazice cuprinzând anacronisme” ș.a.), titluri tematice, formulări clare, logice, care mizează pe raționamente („Încadrări sintactice”, „Clasificarea antonomazei”, „Relația antonomază-context”, „Valoarea documentară a antonomazei”, „Antonomaza – realitate lingvistică interpretativă” ș.a.), titluri metaforice sau comparative („Antonomaza: cuvânt-martor”, „Antonomaza ca nume de insultă”), titluri interferente, semnificative în gestionarea informațiilor privind domeniile înrudite sau receptate ca izotopii antonomazice („Antonomaza - reprezentare și referențiere. Variația numărului”, „Derivatele antonomazice și argoul”, „Antonomaza - prezentare grafică și fotografică” ș.a.). Drept model pentru studiul său, autorul menționează cartea lui Sarah Leroy, 2001 – *Entre identification et*

catégorisation. L'antonomase du nom propre en français.

„Antonomaza – Scurtă istorie a teoriilor care o cuprind”, cel dintâi capitol, este un periplu teoretic de la retorica antică la teoriile moderne, labirint în care etimonul *antonomazei* (gr. *ἄντονομαζέειν* a *chema cu nume diferit*), apelativ al unei Ariadne după care cititorul se ghidează în Labirintul exegezelor, urmat spre reinstaurarea unei *Biblioteci din Alexandria* sau a lumilor din *Biblioteca Babel* a lui Borges. (Reținem și preferința pentru *eponim* ca variantă antonomazică: gr. *eponumas*: 'epi' *deasupra* și 'onoma' *nume*, care împrumută numele său unui lucru). Autorul avertizează asupra unui prin cadru de definire a antonomazei: „desemnare a unui individ, nu prin numele său propriu, ci printr-un apelativ care exprimă chintesența individualității sale și, reciproc, utilizarea unui substantiv propriu pentru a exprima un tip, un prototip și astfel a desemna alți indivizi, și folosit sub denumirea de *paradigmă*, *exemplum* sau *imago*” (p. 32) – extensie a termenului antonomazic ce poate fi folosită (prioritar) în interpretările pragmatilistice (în special, ale discursului literar).

Prin urmare, se conturează definirea antonomazei cu predilecție ca proces lingvistic dinamic în comunicare și totodată ca fenomen ce surprinde devianța semantică activă în baza operațiilor de substituție și permutare, specifice metabolelor. De aici, interpretarea antonomazei ca trop, asociată fie cu catahreza (pp.61-70) și sinecdoca (p.39-40), interpretată ca variantă a sinecdociei, cu mențiunea că asemănarea lansată la nivelul relației individ-specie se face în baza *referentului inițial* (remarca autorului), fie interpretată ca varietate a

metonimiei sau a metaforei (p.79), interpretare care nu-l convinge pe deplin pe autor. În accepțiunea noastră, antonomaza e metalogism – figură de gândire, asemenea tropilor: sinecdoca, catahreza, metonimia(cf Grupul μ), iar metafora este figură de limbaj – metasemem.

Sintetizând informații de referință din domeniile lingvistice – retorică, stilistică, gramatică, prin parcurgerea unei bibliografii importante nu doar ca număr de studii, ci și ca autoritate critic, cercetătorul adaugă noi sensuri funcționării antonomazei ca fenomen lingvistico-stilistic distinct prin asocierea cu fenomenul socio-cultural: antonomaza se referă la numirea unui individ prin competențele prin care acesta „excelează într-un oarecare domeniu de activitate socială” (p.33), devenind „prototipul acelei calități”(cf Sancier, Fromilhague, apud Uritescu, p.34). În acest sens, autorul subliniază distincția *antonomaza paradenuminativă/ antonomaza de excelență* (cf Quintilian, Dumarsais, Fontanier, apud Uritescu, p.34). Incursiunea în studiile teoretice nu omite aportul retoricii și al gramaticii românești în definirea și descrierea antonomazei, în procesul de funcționare – semantica, morfosintaxa, punctuația și ortografia formațiilor antonomazice(pp.42-60), sinoptică la care își aduce contribuția și Dorin N. Uritescu.

Remarcăm astfel abilități ale cercetătorului avizat în mecanismele lingvistice referitoare la producerea formațiilor antonomazice (perspectiva gramaticală: derivarea, compunerea, conversiunea la nivelul clasei lexico-gramaticale a substantivului (fie *eponime*, prin conversiunea substantivului propriu în comun, dar și invers, prin conversiunea

substantivului comun în propriu, în general obținut printr-un proces derivativ: adjectiv – substantiv comun, indice al unei calități în care „excelează” un ins; interesante sunt capitolele care argumentează invazia antonomazei probată prin derivarea cu sufixe categoriale), perifraza (cf Fontanier, apud Uritescu, p. 35-36), ci, deopotrivă, pasionat de filosofia limbajului, de psiholingvistică și sociolingvistică.

Următoarele capitole ale studiului recenzat (pp. 83-343) constituie contribuția lingvistului Dorin N. Uritescu la definirea, descrierea și analiza morfosintactică și stilistică a antonomazei, aspecte teoretice de fiecare exemplificate și argumentate prin mostre de discursuri critice (în special, din Călinescu) și jurnalistice (selecție de discursuri din cotidiene românești, perioada 1997-2007), insistând, mai cu seamă, pe exemplificarea antonomazei discursive încifrată pe o evocare (*un Potemkin; un Adonis; vogoriz*) prin crearea sensului derivat (conservarea sensului primar) sau prin substituirea sensului primar cu un decalc lingvistic (*Sfânta Cruzime*), evenimente ce susțin o stilistică inedită a trecerii antonomazei dinspre clasa figurilor de gândire (metalogisme), fenomen manifestat ca substituie semantică, spre clasa figurilor de limbaj (metasememe), cu rol metaforic, în special, în comunicarea media.

Ca o concluzie, autorul menționează că stilistica antonomazei solicită validarea culturală a ambilor locutori la actul comunicării.

Fascinația numelui este un studiu complex, bine articulat, scris cu acuratețe, care favorizează exemplificarea discursivă ca probă de persuadare a dinamicii formațiilor

antonomazice (cuvânt, sintagmă, perifrază, intertext, decalc lingvistic).

În final, studiul comparativ numit: „O paralelă necesară. Referenți inițiali cu folosire internațională și referenți inițiali cu folosire națională. Împrumuturi și creații românești” (pp. 335-343) reține cititorul în aceeași tensiune a lecturii: curiozitatea, bucuria și uimirea „omului și a limbajului său” (Coșeriu)

Apreciem atât punctele de vedere ale autorului, cât și documentul factic justificativ – mostre discursive ale stilului artistic – comunicare media și literară, contexte complinite, de fiecare dată, prin etimologia termenilor supuși procesului antonomazic, un excurs în filosofia limbajului.

Un alt aspect al meritului acestui autor constă în acuratețea stilului, mostră de exprimare îngrijită și corectă, frază modelată adecvat mesajului ce se vrea citit. Surprinde prospețimea expresiei, în spatele căreia se află un autor jovial, predispus dialogului cu celălalt.

Prin *Fascinația numelui. Studiu al creației lexico-semantică și stilistică*, Dorin N. Uritescu se adresează cititorului care, pe lângă folosirea unei exprimări corecte, fluente, optează și pentru „**poezia**” limbajului. Mai mult: „fascinația antonomazei” ne invită la un dialog cultural peste timp ca probă a schimbării destinului de „mici **socratici**”, mentalitate conform căreia: „Uneori n-ai de ales: te-ai născut într-o depresiune a timpului, vei practica deci filosofia într-o depresiune a spiritului.” (Pleșu)

Luminița CHIOREAN

Andrei Terian, G. Călinescu.
A cincea esență, Editura Cartea Românească, București, 2009

Summa călinesciană

Nu-ncapă vorbă că Flaubert va fi fost mai degrabă cinic decât serios atunci când a dat celebra-i definiție a cărții: „întotdeauna prea groasă”. Dar în cazul lui Andrei Terian lucrurile sînt literal adevărate – ba chiar exagerat adevărate (notele singure ar fi făcut de o carte rezonabilă). Și nu din pricină că Terian n-a avut destul timp pentru a fi concis, ci din pricină de pariu absolut și de materie mai degrabă extenuantă decât doar excesivă. Firește că ambiția unui asemenea pariu i se cuvine atribuită exclusiv (putea să nu-l facă, vor zice unii), dar, pe de altă parte, nici nu era încotro; asta dacă are – și are numaidecît - dreptate când proclamă ca „inevitabilă pentru orice critic român” „confruntarea cu G. Călinescu” (p. 625). Și, desigur, dacă tot e inevitabilă, e mai bine s-o faci cît mai curînd, de nu chiar în primul rînd. Nu încap ezitări dacă tot e caz de fatalitate să iei taurul de coarne. Așa că mai bine începi chiar cu asta, tranșînd disputa din prima.

Exorcizarea angoasei de grosime

Altminteri, firește, românii sînt, în mod spontan, direct de la natură - și-n masă și-n particular - de două feluri: călinescieni și anticălinescieni. Prin urmare, fie că-i elaborată, fie că nu, „confruntarea cu Călinescu” e prescrisă în firea lor culturală, ori că sfîrșește în dramă sau isterie de respingere, ori că sfîrșește în apoteoză sau imnuri de primire; cu știință ori cu neștiință ea tot se face oarecum, întrucît Călinescu a